

УДК 378.162

Шикула Р. Р., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука, м. Рівне)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГАЛУЗІ ПРИРОДОЗНАВСТВА ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

***Анотація.** У статті досліджено педагогічні умови, необхідні для формування фахової компетентності майбутніх вчителів в галузі природознавства із застосуванням засобів музейної педагогіки. Проаналізовано значення терміну «педагогічна умова», дане сучасними вченими. Аргументовано необхідність створення у навчальних закладах запропонованих умов, які сприятимуть формуванню професійних якостей у майбутніх вчителів.*

***Ключові слова:** умова, фахова підготовка, музей, засоби.*

***Аннотация.** В статье исследованы педагогические условия, необходимые для формирования профессиональной компетентности будущих учителей в области естествознания с применением средств музейной педагогики. Проанализировано значение термина «педагогические условия», данные современными учеными. Аргументирована необходимость создания в учебных заведениях предложенных условий, которые будут способствовать формированию профессиональных качеств у будущих учителей.*

***Ключевые слова:** условия, профессиональная подготовка, музей, средства.*

***Annotation.** In the article the pedagogical conditions which are necessary for the formation of professional competence of future teachers in the field of natural science with the using of museum pedagogy are studied. It is analyzed the term «educational condition», given by the modern scientists. The necessity of making in high schools proposed conditions in the formation of professional skills of the future teachers is shown.*

***Keywords:** condition, professional training, museum facilities.*

Стрімкі зміни в економіці нашої країни та на ринку освітніх послуг свідчать про зростаючі вимоги до майбутніх учителів, здатних до безперервного особистісного розвитку. Відтак актуальним залишається питання пошуку ефективних засобів розвитку професійно значущих якостей, що відповідатимуть активній педагогічній позиції майбутніх вчителів. Це зумовлює необхідність розробки педагогічних умов формування

фахової підготовки майбутніх учителів в галузі природознавства із використанням засобів музейної педагогіки.

Проблему формування педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців вивчали українські та зарубіжні вчені: С. Іванова, Л. Коваль, Е. Литовка, К. Перова, І. Тимчук, О. Ямковий та інші. Дослідниця Н. Грицай в роботі «Формування методичної компетентності майбутніх учителів біології в умовах вищого навчального закладу» про навчання студентів-біологів у вищому навчальному закладі зазначила: «Сутність підготовки педагогічних кадрів полягає не у збагаченні тих, хто навчається, певною кількістю інформації, а в розвитку уміння оперувати нею, проектувати та моделювати свою діяльність, здатності творчо застосовувати набуті знання і досвід у практичній діяльності. Відповідно до компетентнісного підходу зміст вищої освіти і методика навчання повинні бути зорієнтовані на кінцевий результат – професійну підготовку компетентного фахівця, у якій важливим аспектом є формування методичної компетентності» [1].

Вчені Т. Гензьора, Л. Горшкова, І. Гриненко в дослідженні «Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки» трактують постать вчителя як людину з нестандартним і креативним мисленням: «Фахова підготовка сучасного вчителя гуманітарного профілю здійснюється в умовах лавиноподібного застосування інформаційних технологій, що призводить до автоматизації розумової праці й алгоритмізації мислительних процесів. Тому особливой актуальності набуває проблема розвитку здібності майбутнього вчителя творити, основою якої є духовність» [2].

Метою нашої статті є визначення шляхів формування психолого-педагогічних умов, необхідних для фахової підготовки майбутніх учителів в галузі природознавства із застосуванням засобів природничих музеїв.

Для визначення необхідних психолого-педагогічних умов використання засобів музейної педагогіки в процесі фахової підготовки майбутніх вчителів в галузі природознавства нами було проаналізовано визначення терміну «педагогічні умови», запропоноване, сучасними вченими та опрацьовано значення лексеми «умова», подане в різних тлумачних словниках.

За визначенням наведеним у словнику С. Ожегова, умови – «це обставини, від яких що-небудь залежить; правила, що установлені в будь-якій діяльності, галузі життя» [3, с. 834]. Вчений М. Дуранов у своїх наукових студіях виокремив поняття «умова» і «чинник». На думку цього науковця, умови й чинники мають різні функції. Чинники – це причини та рушійні сили процесу навчання та виховання, які здійснюються за певних педагогічних умов [4].

Науковець Е. Литовка дала власне визначення досліджуваного нами терміну. У її статтях аргументовано необхідність використання викладачами

доцільних форм та методів навчання студентів: «Під педагогічними умовами формування професійної позиції майбутнього вчителя, ми розуміємо інтегральну єдність методів, прийомів і форм педагогічного спрямування, що забезпечують ефективність процесу формування професійної позиції майбутнього вчителя» [5, с. 71].

У науковій роботі «Педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки» І. Сенча виділила окремі педагогічні чинники, які сприяють формуванню фахової підготовки майбутніх спеціалістів. В навчально-виховному процесі, на її думку, слід акцентувати увагу на «усвідомленні студентами цінності дослідницької культури в контексті результатів професійної діяльності; зануренні студентів в активну професійно зорієнтовану дослідницьку діяльність; реалізації професійної підготовки студентів шляхом використання логічно упорядкованої сукупності професійно зорієнтованих дослідницьких завдань» [6, с. 17].

На основі поданих сучасними вченими тлумачень та визначень із педагогічних словників та енциклопедій нами було дане власне визначення досліджуваної дефініції: «педагогічні умови – це комплекс сприятливих обставин, спрямованих на досягнення студентами вмінь та навичок, необхідних для формування у них фахових компетентностей».

В контексті дослідження фахової підготовки майбутніх вчителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки під педагогічними умовами доцільно розуміти особливості освітнього середовища, які забезпечують оптимальні фактори для успішного навчання та виховання студентів за допомогою експонатів, аудіовізуальних засобів, графічних зображень, що наявні в природничих музеях при навчальних закладах.

На основі матеріалів психолого-педагогічних досліджень ми виділили ряд першочергових педагогічних умов, забезпечення яких сприятиме покращенню фахової підготовки майбутніх вчителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки:

- створення та оснащення природничих музеїв при навчальних закладах новітніми засобами;
- використання новітніх технологій навчання із впровадженням засобів музейної педагогіки;
- створення професійно-мотиваційного середовища;
- налагодження тісної співпраці з іншими природничими музеями;
- використання засобів музейної педагогіки під час вивчення суміжних навчальних дисциплін.

Реалізація першої умови – створення та оснащення новітніми засобами природничих музеїв при навчальних закладах – передбачає відкриття музею при кожному навчальному закладі: «Музей створюється за ініціативою керівника навчального закладу або педагогічного, учнівського

чи студентського колективів. Створюється музей на принципах доцільності, актуальності, зацікавленості» [7].

Науковці Л. Воронова та Н. Мартем'янова в дослідженні «Педагогічний аспект діяльності музеїв при закладах освіти на Харківщині на межі ХХ–ХХІ ст.» обґрунтували важливість створення музеїв при навчальних закладах: «Використання матеріалів шкільних музеїв сприяє продуктивнішому засвоєнню учнями знань, формуванню умінь, навичок через вплив на емоційну сферу учнів та залучення до навчального процесу більшої кількості органів сприйняття інформації» [8, с. 23].

Ми вважаємо, що готовність викладачів до створення музейних експозицій та використання засобів музейної педагогіки під час навчального процесу у вищих навчальних закладах є важливою складовою професійної майстерності, що спрямована на музейно-педагогічну роботу. Такий викладач повинен володіти спеціальними, вміннями та навичками з створення колекцій та уміти передавати знання в галузі природознавства за допомогою засобів музейної педагогіки.

Впровадження інформаційних технологій та інноваційних методів навчання, створило додаткові можливості індивідуального доступу до музейних колекцій, та створення віртуальних музеїв. Сучасні навчальні установи використовують засоби музейної педагогіки у інтернет-просторі, створюють свої сайти, демонструють фотографії колекцій та розповідають про головні експонати [9].

Під новітніми методами навчання слід вважати особистісно-орієнтовані технології, які спонукають студента проявити досвід попереднього навчання. Викладач, який використовує новітні технології, вважає за доцільне кожному студенту запропонувати працювати з одним експонатом (в залежності від теми заняття). Відповідно до описової інформації та візуального огляду, студент пригадує все, що він знав про цей об'єкт раніше і отримує додатково нову інформацію.

Рівень фахової підготовки майбутніх вчителів в галузі природознавства значно підвищиться, при умові, що студенти відвідуватимуть природничі музеї інших навчальних закладів та краєзнавчі музеї. Кожен природничий музей має свої неповторні зібрання у вигляді тематичних колекцій та експозицій. Навіть звичайна на перший погляд колекція комах буде відрізнятися в кожному музеї за видовим складом, рідкісними і «червонокнижними» екземплярами. Також кожен музей має свою стилістику оформлення експозицій і колекцій. Один й той самий екземпляр тварини (наприклад риби) в одному музеї може бути представлений у вигляді опудала, в іншому у вигляді залитого фіксуєчим розчином експоната. Частина музеїв з достатньою оглядовою площею створили об'ємні діорами, які відтворюють природні умови проживання

тварин, інші за браком простору використовують компактні шафи для зберігання та настінні експозиційні коробки.

Нами було виокремлено важливу умову фахової підготовки майбутніх вчителів в галузі природознавства засобами музейної педагогіки – створення професійно-мотиваційного середовища. Під професійно-мотиваційним середовищем в контексті зазначеного дослідження ми розуміємо таку організацію навчання студентів засобами музейної педагогіки, яка передбачає легке засвоєння програмного матеріалу завдяки ілюструванню теоретичної частини інформації натуральними об'єктами, викликає зацікавленість у поглибленні отриманої інформації, підвищує бажання працювати та займатися самоосвітою на основі побаченого та почутого в результаті екскурсії.

В ході аналізу педагогічно-історичної літератури, методичних посібників та проведення педагогічного спостереження визначено педагогічну умову, яка сприяє формуванню фахової підготовки майбутніх вчителів в галузі природознавства засобами музейної педагогіки – активне залучення студентів до наукової роботи. Сучасні науковці подали власні визначення самостійної наукової роботи. Так, С. Гончаренко вважав, що «самостійна навчальна робота учнів це праця з підручником, навчальними посібниками, дидактичними матеріалами, персональним комп'ютером, розв'язування задач, виконання вправ, написання рефератів і творів, самостійне спостереження, лабораторні роботи, дослідницька діяльність, конструювання, моделювання, виконання трудових завдань» [10, с. 297]. Відтак викладач повинен спонукати студентів до читання наукової літератури, написання рефератів, статей, виступів на наукових семінарах, конференціях, симпозіумах тощо.

Нами було виділено ще одну вагому умову, що сприяє фаховій підготовці майбутніх вчителів в галузі природознавства засобами музейної педагогіки, – активне залучення студентів до проведення виховних заходів. Проведення виховних заходів з природознавства у ВНЗ передбачає формування у студентів сучасного матеріалістичного світогляду, дбайливого ставлення до навколишнього середовища, формування морально-етичних рис характеру. Сьогодні, головною тезою виховної роботи зі студентами в галузі природознавства стала заміна застарілого девізу людина – цар природи на людина – охоронець природи.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що майбутній вчитель в галузі природознавства повинен дотримуватись наукових поглядів в питанні виникнення та розвитку життя, мати культуру спілкування з опонентами та учнями, у яких відсутні фундаментальні знання в галузі природознавства, уміти аргументувати свої думки, виховувати у дітей здоровий скептицизм до сприйняття необґрунтованої псевдонаукової інформації у медіа контенті. Нами було проаналізовано такі важливі умови: співпраця з природничими музеями;

відвідування музеїв інших навчальних закладів; відвідування краснавччих музеїв; співпраця із шкільними музеями; створення професійно-мотиваційного середовища; активне залучення студентів до самостійної наукової роботи; активне залучення студентів до самостійної виховних заходів.

Створення і реалізація запропонованих умов сприятиме формуванню наукового світогляду студентів, спонукатиме майбутніх вчителів до використання новітніх методів навчання, розвиватиме в них наполегливість та творче мислення, підвищуватиме рівень екологічної свідомості, стимулюватиме емоційно-чуттєвий зв'язок між людиною та природою, формуватиме фахівця в галузі природознавства високого рівня.

1. Формування методичної компетентності майбутніх учителів біології в умовах вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.stattionline.org.ua/pedagog>. **2.** Гензьора Т. М. Формування творчої особистості майбутнього вчителя біології [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.rusnauka.com/16_ADEN **3.** Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка : 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – [4-е изд.]. – М. : Азбуковник, 1997. – 944 с. **4.** Дуранов М. Е. Вопросы активизации профессионально-познавательной деятельности студентов : метод. указ. / М. Е. Дуранов, В. М. Железяко, В. И. Жернов. – Челябинск, 1990. – 90 с. **5.** Литовка Е. П. Педагогические условия / Е. П. Литовка // [Известия Волгоградского государственного педагогического университета](#). – Выпуск № 4 (99). – 2015 год. – С. 34–36. **6.** Сенча І. А. Педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ірина Анатоліївна Сенча. – Одеса, – 2008. – 23 с. **7.** Положення про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://osrvrn.org.ua/polozhennya-pro-muzej-pri-navchalnom>. **8.** Воронова Л. М. Педагогічний аспект діяльності музеїв при закладах освіти на Харківщині на межі ХХ–ХХІ ст. / Л. М. Воронова // Вісник Харківської державної академії культури. – 2014. – Вип. 43. – С. 15–24. **9.** 3D-Тур. Зоологічний музей ЛНУ ім. І.Франка [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zoo-museum-lnu.virtual.ua/ua/3d-tour/> **10.** Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.

Рецензент: д.геогр.н., професор Калько А. Д.